

Wij begrijpen elkaar

Empathie ontwikkelen
via boeken tijdens de
Jeugdboekenmaand 2019

Margot Van Dingenen
Iedereen Leest

Inhoud

De link tussen boeken, empathie en vriendschap	2
Tips voor een empathisch klasklimaat	2
Empathie bevorderen met boeken: aan de slag	3
Emotiekaartjes	3
Hoe ben je een goede vriend?	4
Gevoelens: oorzaak en gevolg	5
Empathiekaartjes	5
Schrijven vanuit het standpunt van een personage	6
Boekaanraders	6
In zijn/haar schoenen	7
Empathie Awards	7
Stimuleer empathie en verbeelding met wat-als-vragen	8
Maak of zoek een foto die het hoofdstuk samenvat	9
Bijlagen	11
Emotiekaartjes	11
Empathiekaartjes: 6-9 jaar	13
Empathiekaartjes: 9-12 jaar	14
Empathiekaartjes: 12-15 jaar	16
Eindtermen gelinkt aan deze handleiding	18
Kleuteronderwijs – Mens en Maatschappij	18
Lager onderwijs – Mens en Maatschappij	18
Lager onderwijs – Sociale vaardigheden	18
Secundair onderwijs – Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen:	19
Colofon	19

De link tussen boeken, empathie en vriendschap

Leesplezier is een hefboom om meer en beter te gaan lezen. Verbeelding is een belangrijke sleutel hiertoe. Als je je niet kan of wil inleven in het verhaal, zal je er hoogstwaarschijnlijk weinig plezier aan beleven. Lees en kijk naar de volgende pagina uit het boek *Vriend gezocht – verloren – gevonden*:

Hoe voel je je hierbij? Als je je verbeeldt hoe het zou zijn om je zo te voelen en je dus empathisch opstelt, is de kans groot dat je geraakt wordt door huilende Dino. Dat je terugdenkt aan een moment waarop jij je ook ongelukkig of eenzaam voelde. Wanneer we ons niet inleven in hoe een personage zich voelt – omdat we niet voldoende zin, tijd of ervaring hebben – valt de leeservaring in het water.

Maar er is meer. Empathie is ook een sleutelcomponent in vriendschappelijke relaties¹. Onderzoek toont aan dat wanneer een goede vriend iets overkomt, het bijna voelt alsof het je zelf overkomt. Je leeft je dus in op een heel sterk niveau. Boeken kunnen deze empathische reflex aanscherpen en kunnen van ons op die manier ook betere vrienden maken, of in elk geval meer begripvolle mensen.

In deze handleiding vinden leerkrachten tools om empathie te stimuleren m.b.v. boeken.

Tips voor een empathisch klasklimaat

1. STEL VRAGEN I.P.V. TE VERONDERSTELLEN

Je weet nooit zeker hoe iemand anders zich voelt, dus kan je er beter specifiek naar vragen dan dat je zelf bestempelt wat een leerling voelt, ervaart of meemaakt.

Zeg niet: "Ik begrijp dat dit je boos maakt."

Vraag: “Kan je me helpen begrijpen hoe jij dit ervaart?”

1 L. Beckes, J. A. Coan, K. Hasselmo. Familiarity promotes the blurring of self and other in the neural representation of threat. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 2012; 8 (6)

2. GEEF HET GOEDE VOORBEELD

Het is vooral belangrijk dat je je als leerkracht zelf empathisch opstelt. Jij bent een rolmodel voor je leerlingen, dus 'lead by example': geef zelf het goede voorbeeld.

3. NEEM VERSCHILLENDE STANDPUNTEN IN

Stel een mogelijke conflictsituatie voorop tussen twee personen (A en B). Verdeel de klas in twee en vraag de ene groep na te denken over wat persoon A zou kunnen voelen/doen/zeggen en de andere groep doet hetzelfde voor persoon B. Na een kleine tien minuten vraag je de leerlingen om nu het perspectief van de andere persoon te bespreken. Nadien overleg je wat er is uitgekomen.

4. CREEËR EEN DANKBAARHEIDSCULTUUR

Dankbaarheid en empathie hangen nauw samen. Zorg ervoor dat je een dankbaarheidscultuur in de klas en op school aanmoedigt. Dit doe je door in de eerste plaats zelf vaak leerlingen te bedanken. Dat kan zijn voor het afgeven van het bord of het delen van gebeurtenissen uit hun leven.

5. BREEK EENS BUITEN DE KLASMUREN

Om empathie te ontwikkelen bij je leerlingen is het belangrijk dat ze in aanraking komen met verschillende mensen en verschillende verhalen, ook als die ver van hen af lijken te staan. Probeer daarom contact te leggen met iemand van buiten de klasmuren. Daarvoor hoeft je nog niet per se naar buiten. Je kan ook via Google Hangout of Skype ver 'reizen'. Of laat je leerlingen brieven schrijven met leerlingen uit een ander land!

6. VERTEL VERSCHILLENDE VERHALEN

Denk na over de verhalen die je vertelt, de boeken die je in de klas hebt staan en de personages die aan bod komen tijdens de les. Is het een gevarieerde selectie? Komen er jongens en meisjes, westerse en niet-westerse culturen, kinderen met en zonder een beperking... aan bod?

Meer weten over het belang van diversiteit en representatie in kinder- en jeugdboeken? Neem eens een kijkje in de basishandleiding 'Werken met boeken in de klas', geschreven n.a.v. de Jeugdboekenmaand 2017 met als thema M/V/X – je bent wie je bent.

Empathie bevorderen met boeken: aan de slag

Emotiekaartjes

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	sociale vaardigheden				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	emotiekaartjes (zie bijlage)				

Empathie ontwikkelen bij kinderen is heel belangrijk en je kan er best zo vroeg mogelijk mee beginnen. Eén van de voornaamste stappen in dat proces, is het labelen van emoties. Kinderen hebben woordenschat nodig om hun gevoelens en die van anderen onder woorden te brengen. Zo komen ze in aanraking met een heel scala aan emoties en zullen ze zich beter kunnen inleven in anderen.

De emotiekaartjes vind je in de bijlage, maar je kan ze ook zelf maken door foto's van kinderen die een bepaalde emotie uiten, uit een magazine te knippen of er online te zoeken. Zorg er dan wel voor dat deze foto's rechtenvrij zijn. Je kan ook emoji's gebruiken.

Vooraleer je de kaartjes gaat gebruiken tijdens het voorlezen en de nabespreking, kan je eerst een aantal opdrachtjes doen om je kleuters er vertrouwd mee te maken.

Een aantal mogelijke opdrachten met de kaartjes:

- Leg de kaartjes met de afbeelding/foto naar beneden en laat de kinderen ze één voor één omdraaien terwijl ze de emotie die ze zien, benoemen (bang – blij – boos – droevig – ...).
- Leg (een aantal van) de kaartjes met de afbeelding/foto naar boven. Benoem een emotie en laat de kinderen wijzen naar de afbeelding/foto die daarbij past.
- Toon een willekeurig kaartje en vraag aan de kinderen om de gezichtsuitdrukking na te bootsen en daarna de emotie te benoemen.
- Laat kinderen een kaartje kiezen, of trek er zelf één, en verzin samen in welke situatie de persoon zich zou kunnen bevinden.
- Spreid de kaartjes uit op tafel en vraag aan kinderen om het kaartje te kiezen dat het beste aansluit bij hoe zij zich op dit moment voelen.
- Laat kinderen een kaartje kiezen, de emotie benoemen en vertellen wat ze zouden doen als iemand in hun buurt zich zo zou voelen.
- Kies een aantal poppen en knuffels uit en hang een emotiekaartje rond hun nek. Laat kinderen met hen praten alsof de knuffels zich effectief zo voelen.

Wanneer de kleuters wat geoefend hebben met de kaartjes en de basisemoties herhaald hebben, kan je aan je voorleessessie beginnen. Vraag regelmatig aan de kinderen hoe zij denken dat een personage zich voelt. Je kan hen ook een emotiekaartje laten opsteken dat volgens hen past bij wat je net hebt voorlezen.

Hoe ben je een goede vriend?

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	luisteren/lezen				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	groot blad papier				

- Hang een groot blad papier op in de klas met als titel “Een goede vriend...”
- Jijzelf of de leerlingen vullen gedurende het hele jaar het papier aan met tips die ze hebben opgepikt uit boeken. Ze vullen de zin aan met een voorbeeld uit een boek en zetten er de titel van het boek bij, bijvoorbeeld: Een goede vriend... eet samen met jou speculaasjes na het spelen. (*Bas en Daan graven een gat*)
- Bij kleuters schrijf je de ideeën die kleuters oppikken uit de voorleessessies zelf op. Je plakt, indien mogelijk, een afbeelding uit het boek naast het zinnetje of je werkt met symbolen om zaken te verduidelijken. Je kan kleuters ook een situatie uit het boek laten naspelen, bijvoorbeeld het delen van speelgoed, er een foto van nemen en die op het grote blad papier plakken ter illustratie van het begrip ‘vriendschap’.

Gevoelens: oorzaak en gevolg

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	luisteren				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	/				

Om empathie te bevorderen, is het belangrijk om van in het begin aandacht te besteden aan de oorzaak en het gevolg van gevoelens. Boeken zijn een perfect hulpmiddel om dit te bevragen.

- Lees een boek voor in de klas. Wanneer een personage een gevoel uitsprekt of duidelijk blij, boos, droevig,... is, koppel je terug met de leerlingen:
 - Hoe voelt hij/zij zich?
 - Hoe komt het dat hij/zij zich zo voelt?
 - Wat zal hij/zij nu doen?
- Vraag ook aan leerlingen om terug te denken aan een moment waarop zij zich zo voelden. Hoe kwam dat? En wat deden ze toen ze zich zo voelden?

Empathiekaartjes

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	sociale vaardigheden, spreken				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	empathiekaartjes (zie bijlage)				

Empathie ontwikkelen bij leerlingen kan perfect via boeken gebeuren. Boeken bieden de kans om in iemands schoenen te gaan staan en te voelen hoe dat is. Je kan je leerlingen met een aantal titels in aanraking doen komen door met de empathiekaartjes in bijlage aan de slag te gaan. Empathiekaartjes zijn kaartjes met op de ene kant de cover van het boek en op de andere kant een gebeurtenis uit het verhaal waarin leerlingen zich moeten inleven, samen met een paar richtvraagjes.

- Verdeel de klas in kleine groepjes. Geef elk groepje een envelop met de verschillende empathiekaartjes.
 - Kunnen je leerlingen nog niet goed lezen? Dan kan je i.p.v. zinnnetjes ook een afbeelding uit het boek gebruiken die de situatie uitbeeldt.
- Leerlingen leggen de kaartjes met de cover naar boven op hun tafel.
- Vertel aan je leerlingen dat er achter elke cover een situatie schuilt die zich voordoet in het verhaal. De leerlingen moeten zich verplaatsten in het personage op dat moment en zich proberen voor te stellen hoe die zich voelt.
 - Overloop eerst met je leerlingen welke gevoelens zij al kennen en hou de antwoorden bij op het bord. Leerlingen kunnen ernaar teruggrijpen tijdens de oefening.
- Leerlingen draaien nu om beurten een kaartje om en lezen de situatie luidop voor.
- De groep bespreekt nu twee dingen: 1) Hoe zou het personage uit dit boek zich voelen? 2) Hoe zou jij je voelen/Wat zou jij doen in dezelfde situatie?
 - Er is niet één juist antwoord. Ze kunnen er ook verschillende emoties opplakken.

- Overloop nadien met de leerlingen door te kijken naar emoties die op het bord staan: “Heeft er iemand een personage gevonden dat zich jaloers voelde?” Laat hen hier verder op ingaan. Je kan dan ook de betreffende passage uit het boek voorlezen, kijken hoe dat personage er zelf mee is omgegaan en vergelijken met wat de leerlingen dachten.
- Vraag zeker ook welk boek ze graag eens zouden willen lezen na de oefening!

Schrijven vanuit het standpunt van een personage

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	lezen, schrijven				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	pen en papier				

Schrijfvaardigheid en leesvaardigheid zijn aan elkaar gelinkt. Als de ene vaardigheid verbetert, volgt de andere. Een manier om deze twee vaardigheden te koppelen tijdens de les, is bijvoorbeeld door leerlingen een brief te laten schrijven vanuit het standpunt van één van de personages. Dit is ook een uitstekende manier om leerlingen iemand anders perspectief te laten verkennen en empathie voor die ander te bevorderen.

Vertrek vanuit een verhaal dat alle leerlingen kennen/gelezen hebben. Dat kan ook een sprookje zijn. Dit kan ook voor oudere leerlingen interessante resultaten opleveren.

- Geef leerlingen een inspirerende insteek mee of stel een prikkelende vraag. Bij het sprookje van *Goudlokje en de drie Beren* kan je bijvoorbeeld vragen:
 - *Vind je Goudlokje een dief? Of is ze gewoon een meisje dat honger had en een thuis zocht?*

Voor oudere leerlingen valt er bijvoorbeeld veel te halen uit reeksen zoals *De Hongerspelen* en *Game of Thrones*.

- Volg dit nu op met een schrijfoefening waarin leerlingen de plaats innemen van bijvoorbeeld Goudlokje of Katniss Everdeen en de keuzes en acties van dat personage verdedigen. Ze kruipen als het ware in de huid van het personage en beantwoorden vanuit die bril de vraag die daarnet vooropgesteld is. Zo moeten ze zich ten volle inleven in iemand anders.

Boekaanraders

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	lezen, schrijven				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	pen, papier en eventueel postkaarten				

In de volgende activiteit koppelen we opnieuw lezen aan schrijven om zo beide vaardigheden te versterken. Door na te denken waarom je een boek zou aanraden aan iemand specifiek, moet je je ook weer verplaatsen in die persoon. Dat is exact wat er gebeurt bij deze boekaanraders.

- Leerlingen denken aan een boek dat ze onlangs gelezen hebben. Geef hen even tijd om zich te herinneren wat er zo goed aan was, waarom ze het graag hebben gelezen.
- Nu is het de bedoeling dat ze dit boek gaan aanraden aan iemand anders (een medeleerling, een ouder, familielid of verre vriend). Daarvoor moeten ze even nadenken bij wie dit boek zou passen en waarom. Wie zou dit boek op dit moment in zijn leven ook eens moeten lezen?
- Leerlingen schrijven nu een mail of postkaartje naar deze persoon met de reden(en) waarom ze een bepaald boek aanraden.
- Je kan hen ook via de website www.boekenzoeker.org een aanbeveling naar iemand laten sturen.

In zijn/haar schoenen

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	lezen, schrijven				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	een stoel in het midden van een kring				

Een andere manier om in de huid van een ander personage te kruipen is d.m.v. een methode genaamd 'hotseating'.

- Zorg ervoor dat leerlingen allemaal hetzelfde verhaal hebben gelezen of dat je vertrekt vanuit een verhaal dat je zelf hebt voorgelezen in de klas. Indien dit moeilijk is, kan je ook vertrekken vanuit een voor hen bekend verhaal (Assepoester, Romeo en Julia,...)
- Eén van de leerlingen neemt plaats op de stoel in het midden van de kring.
- Andere leerlingen mogen deze persoon nu interviewen, net alsof hij/zij het personage is.
- Zet niet enkel het hoofdpersoon op de 'hotseat', maar maak ook plaats voor personages die bijvoorbeeld iemand hebben gepest.

Empathie Awards

DOMEIN:	Nederlands, Muzische Vorming/Artistieke Opvoeding				
VAARDIGHEDEN:	lezen, debatteren				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	materiaal om poster en/of promofilmje te maken, eventueel een echte award				

Leerlingen maken een poster van een personage dat volgens hen de Empathie Award verdient, omdat ze er heel erg mee meeleven. De posters worden opgehangen en leerlingen stemmen op het personage waarin ze zich het beste kunnen verplaatsen.

- Leerlingen hebben in de loop van het jaar een aantal boeken en verhalen gelezen/gehoord. Je kan de Empathie Awards zelfs uitbreiden naar andere media zoals films en games.
- Ze bedenken nu alleen, in duo's of groepjes welk personage volgens hen een Empathie Award verdient, omdat hij/zij in het verhaal duidelijk zijn/haar best deed om mee te leven met anderen.

- Wanneer ze beslist hebben wie de Empathie Award verdient, maken ze een poster of promofilmpje dat verspreid kan worden op school. Leerlingen kunnen dan stemmen voor hun favoriet.
- Heb je tijd genoeg? Organiseer op het einde dan ook een officiële uitreiking!

Stimuleer empathie en verbeelding met wat-als-vragen

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	lezen, schrijven				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	pen en papier				

Leerlingen herschrijven een stuk van het verhaal door een element te veranderen. Dit gebeurt aan de hand van een wat-als vraag. Bijvoorbeeld: Wat als het hoofdpersoon een meisje was? Wat als het verhaal zich afspeelde in 1950? Wat als er geen politieman in de buurt was?

Dit is een goede manier om de verbeeldingsvaardigheden aan te scherpen. Leerlingen hebben een boek/hoofdstuk/fragment gelezen en hierover nagedacht. Nu moeten ze de oefening maken om iets cruciaals te veranderen en zich in te leven in hoe het personage/de situatie hierdoor zou veranderen.

- Lees een verhaal voor aan je leerlingen of laat hen hetzelfde verhaal lezen, thuis of in de klas.
- Verdeel de klas daarna in duo's of kleine groepjes en geef hen tijd om een wat-als vraag te bedenken die een impact heeft op het verhaal. Dat wordt de titel van hun korte tekst. Ze schrijven er in de klas of thuis aan. Ze mogen bovenaan hun papier enkel hun naam schrijven. De titel noteren ze op een apart strookje papier.
- Haal de verhalen en de titelstrookjes op.
- Deel de klas daarna in duo's of kleine groepjes in. Herverdeel de verhalen en laat leerlingen nu het verhaal van iemand anders lezen.
- Leg ondertussen de titelstrookjes verspreid op een tafel vooraan.
- Nadien proberen de leerlingen te achterhalen wat de wat-als-vraag was die bij de tekst hoort. Ze kunnen dan gaan kijken tussen de titels die vooraan liggen en er één uitkiezen.
- Bespreek nadien samen met de leerlingen wat ze denken van het verhaal dat voor hen ligt.

Lord of the Rings:
Wat als Sam liever thuis bleef en Frodo alleen op avontuur liet vertrekken?

Maak of zoek een foto die het hoofdstuk samenvat

DOMEIN:	Nederlands				
VAARDIGHEDEN:	verbeelding, spreken				
LEEFTIJD:	kleuters	1e graad LO	2e graad LO	3e graad LO	1e graad SO
NODIG:	foto's gemaakt of gezocht door leerlingen				

- Laat je leerlingen hetzelfde hoofdstuk thuis of in de klas lezen.
- Leerlingen proberen nadien het hoofdstuk samen te vatten, niet in een boekbespreking, maar in een foto. Ze mogen de foto zelf nemen of ze mogen er één zoeken op het internet of in een magazine. Die foto bezorgen ze dan aan jou.
- Verzamel alle foto's. Als leerlingen ze online hebben doorgestuurd, kan dat in een document of op een slide. Stel dan eerst de volgende vragen aan je leerlingen:
 - Hebben jullie allemaal hetzelfde gelezen?
 - Was het hoofdstuk voor iedereen duidelijk? Begreep je alles?
 - Denk je dat andere leerlingen hetzelfde idee zullen hebben over de tekst?
- Jouw leerlingen hebben allemaal dezelfde tekst gelezen. Ze zullen dit dus op het eerste zicht vreemde vragen vinden. De bedoeling is echter dat je hen straks, bij het bekijken van de foto's, terug aan deze vragen herinnert. Inderdaad, ze hebben dezelfde tekst gelezen, maar iedereen heeft er zich toch een heel andere voorstelling bij gemaakt. Wat er staat en wat je ervan maakt, zijn vaak twee verschillende dingen. Denk bijvoorbeeld aan de Harry Potter films; sommige mensen hadden zich Harry en Hermelien helemaal anders voorgesteld tijdens het lezen. Tegelijkertijd zullen er ook een aantal dingen terugkomen bij verschillende leerlingen.
- Projecteer nu de foto's naast elkaar, zodat alle leerlingen ze duidelijk kunnen zien. Als je ze niet digitaal hebt, hang je foto's naast elkaar op het bord.
- Vraag leerlingen wat er opvalt. Ze zullen wellicht snel opmerken dat de foto's niet hetzelfde zijn, maar misschien ook dat bepaalde elementen terugkomen.
- Vraag nu aan je leerlingen:
 - Waarom heb je deze foto gekozen bij het hoofdstuk?
 - Is er een foto die lijkt op die van jou?
 - Welke foto kan je zelf niet plaatsen bij het hoofdstuk? Wat zie jij erin? ...
- Moedig leerlingen aan vragen te stellen aan elkaar over de foto's. Je wil de 'fotograaf' laten stilstaan bij zijn/haar beslissingen (Waarom heb je gekozen voor een lege ruimte? Waarom is het donker op jouw foto? Waarmee associeer jij een muur? Komt dat overeen met wat anderen daarbij denken?...). Tegelijkertijd wil je de leerlingen laten stilstaan bij het feit dat er niet één foto is die klopt, maar dat het er heel veel zijn. En dat jouw foto niet per se de enige mogelijke foto is. Vraag leerlingen of ze de keuze van een andere foto begrijpen. Is het iets waar ze nog niet aan gedacht hadden of klopt het voor hen helemaal niet?

Een verjongingskuur!

Kunnen je leerlingen nog niet lezen of is zelf een foto maken/zoeken een stap te ver?

Dan kan je volgende aanpassingen doen:

- Lees zelf een kort verhaal voor of een hoofdstuk uit een boek.
- Vraag aan de kinderen om hierbij een tekening te maken die past bij de inhoud.
- Haal de tekeningen op. Hang ze op het bord of leg ze op een tafel, zodat iedereen alles goed kan zien.

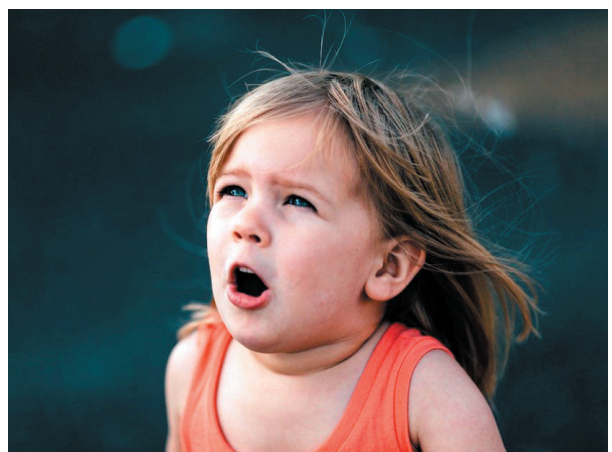
- Vraag aan/bespreek met de kinderen wat ze opmerken. Zijn alle tekeningen hetzelfde? Kunnen ze de tekeningen die op elkaar lijken bij elkaar leggen? Hoe zou het komen dat we andere tekeningen maken bij hetzelfde verhaal?

Je kan i.p.v. een hoofdstuk ook aandacht besteden aan een personage. Laat leerlingen een tekening maken of een foto zoeken van iemand die volgens hen lijkt op het hoofdpersonage uit het boek. Vervolgens vergelijken ze met elkaar.

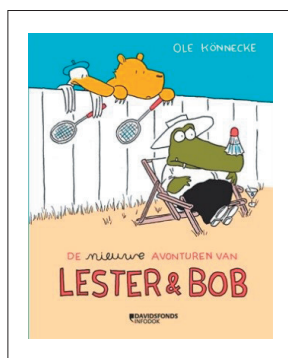
Bijlagen

Emotiekaartjes

Empathiekaartjes: 6-9 jaar

Lester laat Bob zijn gras afrijden, terwijl hij lekker niets doet.

Hoe zou Bob zich voelen?

Wat zou jij doen als je

Bob was?

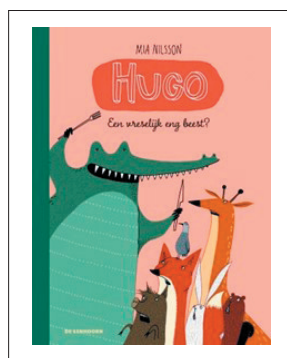

Felix gaat voor de eerste keer op kamp.

Hoe zou hij zich voelen?

Wat zou jij doen als je

Felix was?

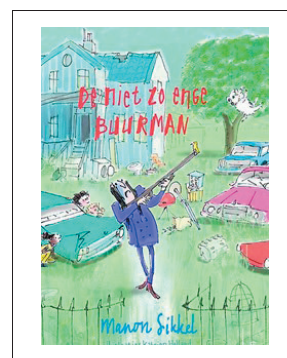

Hugo geeft een feestje, maar niemand komt, want ze zijn bang van hem.

Hoe zou hij zich voelen?

Wat zou jij doen als je

Hugo was?

De niet zo enge buurman krijgt een nieuw kostuum van Linde en Roxy.

Hoe zou hij zich voelen?

Wat zou jij doen als je

de buurman was?

Laurens de duif ontdekt dat Marcus de worm tegen hem gelogen heeft.

Hoe zou Laurens zich voelen?

Wat zou jij doen als je

Laurens was?

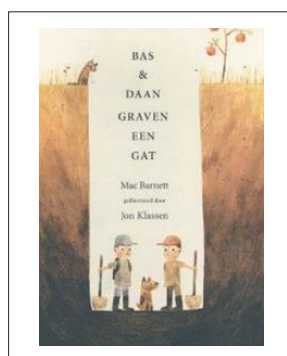

Dino vindt geen vrienden om samen iets leuks mee te doen.

Hoe zou hij zich voelen?

Wat zou jij doen als je

Dino was?

Bas en Daan vinden na uren graven in de tuin nog altijd geen schat.

Hoe zouden ze zich voelen?

Wat zou jij doen?

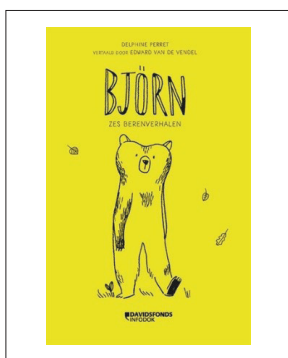

Hessel moet verhuizen, ver weg van zijn beste vriend Berker.

Hoe zou Hessel zich voelen?

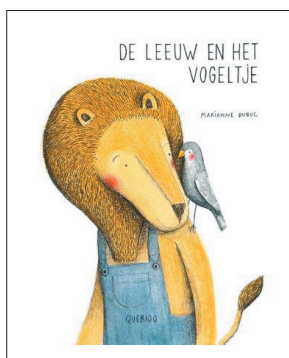
Wat zou jij doen als je

Hessel was?

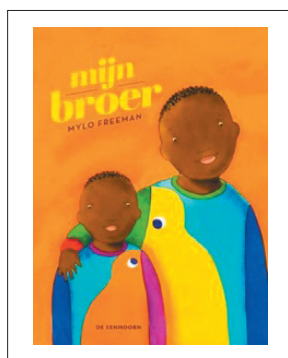
Björn de beer wint een zetel. De andere bosbewoners willen ook graag een zetel.

Hoe zou hij zich voelen?
Wat zou jij doen als je Björn was?

Leeuw vindt een vogeltje dat uit de lucht is gevallen.

Hoe zou hij zich voelen?
Wat zou jij doen als je Leeuw was?

Mijn kleine broertje krijgt meer aandacht dan ik.

Hoe zou jij je voelen?
Wat zou jij doen in deze situatie?

Vos mag niet meedoen met het theebransje van Plum.

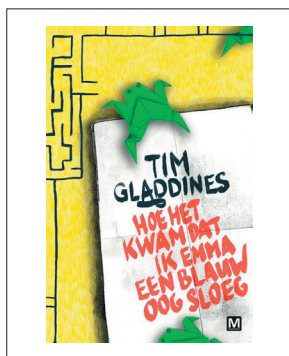
Hoe zou hij zich voelen?
Wat zou jij doen als je Vos was?

Empathiekaartjes: 9-12 jaar

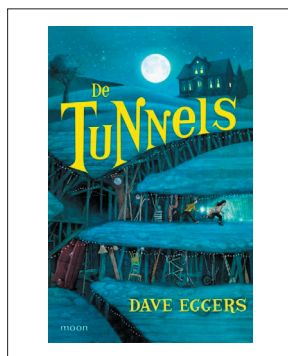
Azmi moet zijn land ontvluchten omdat alles platgebombardeerd is.

Hoe zou hij zich voelen?
Ben jij ooit al eens moeten vluchten? Hoe voelde je je?

Emma wil vrienden worden met Jasper, maar hij vindt haar eigenlijk wat zielig.

Zou jij bevriend worden met iemand uit medelijden?
Waarom wel/niet?

Gran ontdekt dat een meisje van zijn school een groot geheim heeft.

Wat zou jij doen als je iemands geheim ontdekte?
Hebben vrienden geheimen voor elkaar?

Angelino is een engel die bij een buschauffeur belandt. Die neemt hem in huis.

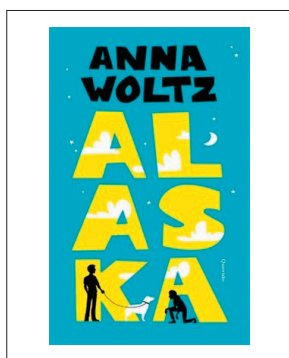
Wat zou jij doen als er plots een wezentje bij jou opdook?
Heb je ooit vrienden gemaakt op een onverwacht moment?

De mama van Perry zit in de gevangenis, terwijl hij zelf bij iemand thuis woont.

Hoe zou Perry zich voelen?

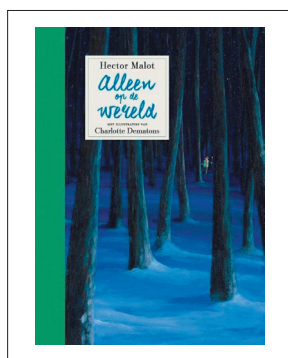
Wat zou jij doen als je Perry was?

Parker mist haar hond Alaska. Die moest weg omdat haar broertje allergisch is.

Hoe zou Parker zich voelen?

Wat zou jij nu doen als je haar was?

Rémi is helemaal alleen op de wereld, nadat hij van zijn pleegmoeder gescheiden is.

Hoe zou hij zich voelen?

Wat zou jij doen als je Rémi was?

In de dierenwereld zijn er heel wat 'valse vrienden' die doen alsof ze elkaar leuk vinden, terwijl het niet zo is.

Heb jij valse vrienden?

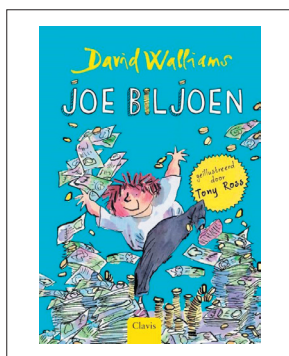
Hoe herken je zo iemand?

Vincent wordt gepest op school, maar houdt dit zo goed mogelijk verborgen.

Hoe zou Vincent zich voelen?

Wat zou jij doen als je Vincent was?

Joe en Bob hebben ruzie. Joe wil het graag goedmaken.

Wat zou jij doen als je Joe was?

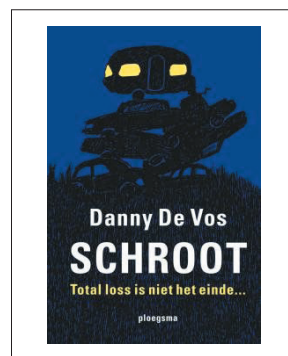
Heb je al eens ruzie gemaakt met je beste vriend?

Fiek's beste vriend is haar paard. Bij hem kan ze volledig tot rust komen.

Heb jij ook een dier als vriend?

Waarom denk je dat Fieke rust vindt bij haar paard?

Rico en Cath lopen 's avonds over een verlaten autokerkhof.

Hoe zouden ze zich voelen?

Wat zou jij doen?

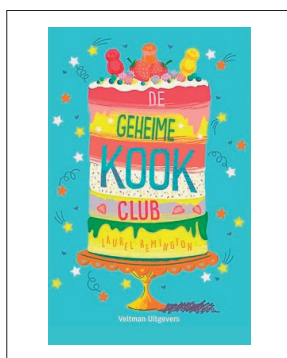
Empathiekaartjes: 12-15 jaar

Miranda is na school altijd alleen thuis en zorgt voornamelijk voor zichzelf.

Hoe zou ze zich voelen?

Ben jij vaak alleen thuis of is er altijd iemand die je opwacht?

Scarlett bloeit open in de keuken, samen met haar vriendinnen.

Waarom denk je dat samen koken hen verbindt?

Kan je betere vrienden worden door samen iets te doen?

Cyryl smokkelt Joodse kinderen uit het getto met gevaar voor eigen leven.

Zou jij je leven riskeren om anderen te helpen?

Kan je begrijpen dat er mensen waren die niets deden?

Genevieve en Stephanie leren elkaar online kennen en worden beste vriendinnen.

Denk je dat een online vriendschap sterk kan zijn?

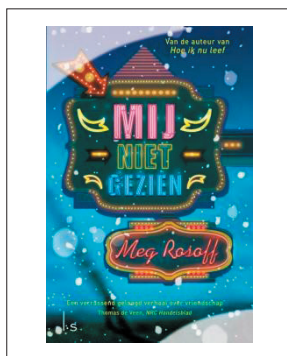
Heb je zelf al steun gekregen van iemand via het internet?

Sinds haar vaders dood, weet Kit niet meer hoe ze met anderen moet praten.

Hoe zou ze zich voelen?

Als jij je slecht voelt, wil je dan met rust gelaten worden?

Mila voelt feilloos aan hoe andere mensen zich voelen.

Hoe denk je dat het is om gevoelens van anderen zelf ook intens te voelen?

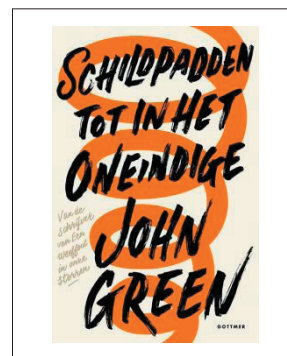
Heb je dat zelf ook?

Honey beslist overal 'ja' op te zeggen en komt in de meest bizarre situaties terecht.

Waarom zou Honey dit doen?

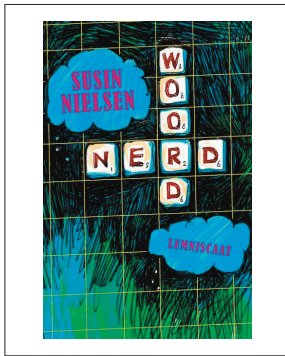
Zou jij het ook proberen?

Aza Holmes worstelt met een dwangstoornis en komt daarom niet vaak buiten.

Hoe denk je dat dit voor Aza moet voelen?

Beheersen je gedachten ook soms je leven?

Ambrose wordt zwaar gepest op school. Na een incident, beslist zijn moeder dat hij thuis les moet krijgen.

Hoe zou Ambrose zich voelen bij deze situatie?

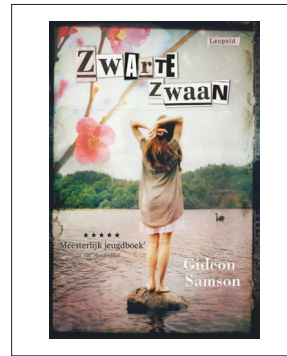
Wat zou jij doen als je zijn moeder was?

Drie jongeren proberen weg te vluchten van de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog.

Kan je je voorstellen wat het is om een oorlog mee te maken?

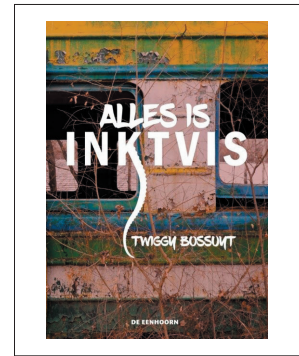
Ben je zelf al eens ergens voor moeten vluchten?

Rifka vraagt haar vriendin Duveke haar te helpen, maar gaat veel te ver.

Hoe ver zou jij gaan voor een vriend of vriendin?

Moet je alles overhebben voor je vrienden?

De vader van Alice is spoorloos en haar moeder begrijpt haar niet. Daarom loopt Alice weg.

Wat zou jij doen als je Alice was?

Heb jij ook soms het gevoel dat je ouders er niet voor je zijn?

Eindtermen gelinkt aan deze handleiding

Bij de verschillende werkvormen kan je uiteraard een heel aantal eindtermen rond de verschillende vaardigheden linken (spreek-, schrijf-, luister- en leesvaardigheid). Daarbovenop hebben we ook de eindtermen verzameld die iets te maken hebben met empathisch handelen – iets waaraan je ook werkt met bovenstaande activiteiten.

Kleuteronderwijs – Mens en Maatschappij

Ik en de ander

De kleuters

- 1.5 kunnen bij anderen gevoelens van bang, blij, boos en verdrietig zijn herkennen en kunnen meeleven in dit gevoel.
 - 1.6 weten dat mensen eenzelfde situatie op een verschillende wijze kunnen ervaren en er verschillend kunnen op reageren.
 - 1.7 kunnen een gevoeligheid tonen voor de behoeften van anderen.
-

Lager onderwijs – Mens en Maatschappij

Ik en de ander

De leerlingen

- 1.4 kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen, erover praten en aangeven dat deze op elkaar inspelen.
 - 1.5* tonen de bereidheid zich te oefenen in omgangswijzen met anderen waarin ze minder sterk zijn.
-

Lager onderwijs – Sociale vaardigheden

1. Sociale vaardigheden - domein relatiewijzen

- 1.2 De leerlingen kunnen in omgang met anderen respect en waardering opbrengen.
- 1.3 De leerlingen kunnen zorg opbrengen voor iets of iemand anders.

Secundair onderwijs – Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen:

STAM: (empathie) *Leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen*

CONTEXT 3: *Sociorelationele ontwikkeling*

De leerlingen:

- 1 kunnen een relatie opbouwen, onderhouden en beëindigen;
- 3 accepteren verschillen en hechten belang aan respect en zorgzaamheid binnen een relatie;
- 10 beargumenteren, in dialoog met anderen, de dynamiek in hun voorkeur voor bepaalde cultuur- en kunstuitingen;
- 11 gebruiken cultuur- en kunstuitingen om begrip op te brengen voor de leefwereld van anderen.

Colofon

Dit is een uitgave van Iedereen Leest

www.iedereenleest.be

2019

Auteur: Margot Van Dingenen

Vormgeving: Kris Demey